

Enderun Dergisi

Cilt:2 Sayı:1

Gönderiliş Tarihi: 02/11/2017

Kabul Tarihi: 27/02/2018

ORCID: 0000-0003-0381-4117

HARF İNKİLÂBİ HAKKINDA GÖRÜŞLER VE UYGULAMAYA GEÇİRİLMESİ

Yasin ELÇARPAR¹

ÖZ

Bağımsızlık Mücadelesinden sonra toparlanma ve yeniden yapılanma sürecine giren Türkiye Cumhuriyeti, Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğinde, on beş yıl gibi kısa bir sürede hatırı sayılır bir yol kat etmiş ve Doğu'dan ziyade Batı'ya yönelmiştir. Hemen her şeyi Batı'yla yoğurarak ve milliyetçilik akımıyla da sentezleyerek yeniden düzene sokan Mustafa Kemal ve arkadaşları, bu süreçte halkın bir kesiminin desteğini alırken bir kesiminin de olumsuz tepkisine sebep olmuşlardır.

Harf İnkılâbı, asırlardır kullanılan Arapça kökenli harflerin bırakılıp, Batı'dan Latin harfleri alınarak yeni bir alfabe oluşturulmasıdır. Arapça kökenli harfler İslamiyet'te Kur'an dili olduğu için önemli bir yere sahiptir. Aynı zamanda milyonlarca Müslümanın da ortak noktasıdır. Hal böyleyken toplumun İslamcı tabakası Harf İnkılâbını kuvvetle eleştirmiş ve bürokraside de kendilerine önemli destek çıkanlar olmuştur.

Mustafa Kemal ve arkadaşları kesin bir tavırla inkılabın yapılması için çalışmalara başlamış ve geçiş sürecini üç ay gibi kısa bir süreye indirgeyerek tutumlarından taviz vermemişlerdir. Sergiledikleri kararlılık sayesinde ve azimle çalışmalarından dolayı amaçlarına ulaşmış ve Harf İnkılâbını gerçekleştirmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Harf İnkılâbı, Latin Alfabesi, Mustafa Kemal.

VISIONS AND IMPLEMENTATION ABOUT THE HARF REVOLUTION

ABSTRACT

Independence After the Battle recovery and enters the process of restructuring the Republic of Turkey, under the leadership of Mustafa Kemal Atatürk, ten significant progress in a short period of five years is deemed to have come a long way and is directed from the East rather than the West. Mustafa Kemal and his colleagues, who kneaded almost everything with the West and synthesized it with the nationalist trend, have also caused hatred of a part of the people while supporting a part of the people in this process.

The Letter of Revolution is the creation of a new alphabet by taking Latin letters from the West, leaving the letters of Arabic origin used for centuries. Arabic-based letters have an important place in Islam because it is the Qur'anic language. It is also the common point of millions of Muslims. In this case, the Islamist layer of the society strongly criticized the Letter of Revolution, and the bureaucracy has become an important supporter of them.

Mustafa Kemal and his colleagues started to work for a definite rebellion and did not compromise their attitudes by reducing the transition period to a short period of three months. Because of their determination and perseverance, they attained their goals and realized the Letter Revolution.

Keywords: Letter Revolution, Latin Alphabet, Mustafa Kemal.

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, yselcarpar@gmail.com

GİRİŞ

Tanzimat döneminde başlayan dil ve alfabe tartışmaları II. Meşrutiyet döneminde de hararetle bir şekilde devam etmiştir. İttihat ve Terakki Partisi'nde Türkçecilik eğiliminin güçlü olması kendisini ilköğretimde Türkçenin zorunlu dil olarak okutulması kararında göstermiştir (Akalin, 2002, 28).

II. Meşrutiyet döneminde Latin alfabesini savunanlar daha önceki döneme oranla daha etkili olmaya başlamıştır. Latin alfabesini savunanlar Türkçenin imlâsının harflerle ilgili olduğunu, alfabe değişmedikçe ıslah adı altında yapılacak düzeltme teşebbüslerinin sonuçsuz kalacağını, en etkili yolun Latin harflerini almak olduğunu belirtmişlerdir. İttihat Dergisi sahibi Dr. Abdullah Cevdet, gazeteci Hüseyin Cahit, Celal Nuri ve yazar Kılıçzade Hakkı gibi aydınlar Latin alfabesine dayanan yeni bir Türk alfabesi oluşturulması gerektiğini savunmuşlar ve bu yolda büyük çaba göstermişlerdir (Öztürk, 1998, 28). Harf inkılâbını hayata geçiren, Mustafa Kemal 1906 yılında henüz 25 yaşlarında iken ileride yazı devrimi yapılmasının zorunluluğundan bahsetmiştir. Mustafa Kemal, Bulgar Türkolog'u Manolof ile yaptığı görüşmede "Batı uygarlığına girmemize engel olan yazıyı atarak, kılık kıyafetimize kadar her şeyimizle Batılılara uymalıyız" demiş ve "Emin olunuz ki, bunların hepsi bir gün olacaktır." (Korkmaz, 2004, 205) diyerek sözlerini tamamlamıştır.

Mustafa Kemal'in önderliğinde gerçekleştirilen Milli Mücadele yıllarında alfabe tartışmalarının durakladığı bir döneme girilmiştir. Ancak bu dönemde Mustafa Kemal'in Latin alfabesinin alınması yolunda önemli söylemleri olmuştur. Erzurum Kongresinden ölümüne kadar Mustafa Kemal'in yanında yer alan Mazhar Müfit Kansu ile Mustafa Kemal arasında 23 Temmuz 1919 gecesi geçen bir konuşma, Mustafa Kemal'in harf inkılâbı ile ilgili görüşlerinin çok daha önce şekillendiğini göstermektedir (Kansu, 1966, 129).

Büyük Taarruzun başarıyla sonuçlanmasından sonra yeni alfabe çalışmaları yeniden başlamış lakin Mustafa Kemal temkinli davranarak inkılâbı gerçekleştireceği zamanı beklemiştir.

1. ALFABE ÜZERİNE TARTIŞMALAR

Cumhuriyetin ilanından sonra dil konusunda tartışmalar daha çok imla ve alfabe üzerine yoğunlaşmıştır. Tartışmalar daha çok Arap harflerinin kullanımının devam etmesi gerektiğini düşünenler ve Latin harflerinin kabul edilmesini isteyenler arasında yaşanmıştır. Yeni harfler ile alfabeyi kendimiz oluşturalım ya da eski Türk alfabelerinden birini yeniden kullanalım teklifini getirenler de vardı ancak etkili bir tartışma ortamı oluşturamamışlardır. Osmanlı Devletinin son döneminde başlayan alfabe tartışmaları Harf İnkılâbının yapıldığı 1928 yılına kadar sürmüştür (Akalin, 2002, 29).

1.1. Arap Harflerinin Kullanımını Savunan Görüşler

Alfabe tartışmalarında, Arap alfabesini kullanmaya devam etmek isteyen cenah, konuyu din, millet, kültür ve siyaset açılarından değerlendirmişler, Latin harflerinin kabulünü destekleyenleri yıkıcı olmakla eleştirmişlerdir. Arap harflerinin Kur'an harfleri olduğunu, dilleri ayrı olan 350 milyon Müslüman'ın ve onlarca devletin ortak noktası olduğunu belirtmişlerdir. Arap alfabesi terk edilecek olursa doğunun ve batının kütüphanelerini dolduran binlerce kıymetli eserden yararlanma imkânının sona ereceğini, herkesin hece çocuğuna döneceğini, hayatın sıkıntıya gireceğini söylemişlerdir. Arap harflerinin dilimize uymadığı, gelişmemize engel olduğu görüşüne tepki göstermişler, bu iddialarla asırlık bir müessesenin yıkılmak istendiğini belirtmişlerdir (Ertem, 1991, 25).

Arap harfleriyle devam etmek isteyenler arasında Necip Asım, Kazım Karabekir, Mehmet Ali Tevfik, İbrahim Alaaddin (Gövsa), Avram Galanti, Fuad Köprülü, Zeki Velidi (Togan), Ali Seydi, Halid Ziya (Uşaklıgil), Veled Çelebi, Ali Ekrem (Bolayır), Halil Nimetullah (Öztürk) ve Ayaz İshaki yer almıştır (Ertem, 1991, 251).

Alfabe tartışmalarının devam ettiği dönemde, Şubat 1923'te İzmir'de toplanan "Milli İktisat Kongresi"ne katılan işçi delegelerden İzmirli Nazmi ile iki arkadaşı "Latin Harflerinin Kabulü" konusunda kongreye bir önerge vermişlerdir. Kongre Başkanı Kazım Karabekir Paşa, bu önergeye

tepkisi göstermiş ve genel toplantıda okutmamıştır (Merdivenci, 1980, 37). Kazım Karabekir'in bu tutumu alfabe tartışmalarını daha da alevlendirmiştir.

Cumhuriyet döneminde alfabe tartışmalarına katılan Veled Çelebi (İzbudak) de Hâkimiyet-i Milliye'de "Yazı Meselesi" başlığı altında, 17 Mart 1924'te yayımladığı makalesinde, harf meselesi ile bilim adamlarından çok gazeteciler ve siyasetçilerin ilgilenmesini sakıncalı bulmuştur (Gülmez, 2006, 107).

Avram Galanti'de harf ve milliyet arasındaki ilişkiyi vurgulamak için Japonya örneğine değinmiştir. Galanti, Japonya Büyükelçiliğiyle irtibat kurarak, Hitoshi Ashida ile görüşmüş ve görüşmede Ashida, Japonya'da Prof. Tonokodate'nin Latin harflerinin kabulü için meclise verdiği tekliften bahsetmiştir. Teklif, Eğitim Bakanı tarafından "Yazı meselesi, lisan meselesidir. Lisan ise ecdadımızın mirasıdır. Bu miras milletin canıdır" denilerek reddedilmiştir (Galanti, 1996, 31-34).

Arap alfabesi taraftarı olan Ali Seydi de, hiçbir kavmin alfabesinin harf, sayı, ses ve şekil yönüyle bütünüyle milli olmadığını iddia etmiştir. Ali Seydi bu noktadan hareketle Latin harflerinin kabulü teklifini milli gurura aykırı bulmuştur.

Arap alfabesi taraftarları, alfabenin değişmemesi için farklı açılardan açıklamalar yaparak ve mevcut alfabe kullanımının önemini vurgulayarak haklı olduklarını tartışmalarda öne sürmüşlerdir.

1.2. Latin Alfabesine Geçilmesini Savunan Görüşler

Türkler konuştukları halde yazamadıkları Türkçe ile yazdıkları gibi okuyamadıkları Arap kökenli yazı dilini yüzlerce yıl kullanmışlardır. Arap kökenli yazı ile Türkçe yazı arasındaki, yapı, şekil, gramer ve fonetik açıdan görülen zıtlıklar, öğrenilmesinin uzun zaman alması, harekeli yazılmadığı için doğru okumanın zorluğu gibi durumlar; Arap alfabesinin ıslahı ve öğretim yöntemleri hakkındaki tartışmalar 19. Yüzyıl ortalarından itibaren Osmanlı Devleti'nde açıkça görülmeye başlamıştır (Bulaç, 1981, 46).

Arap alfabesini kullanan Osmanlılar, konuştukları dilin içerisine Arapça ve Farsça kelimeleri de katmışlar; daha da önemlisi bunların terimlerini, deyimlerini de almışlardır. Türk halkının bilmediği bu kelimeleri, terkipleri, terim ve deyimleri öğrenmek de kolay olmamıştır (Gökalp, 1952, 99-101). Bu nedenle; halkın okuma yazma öğrenmekteki sıkıntısı, hem Arap yazısı ile Türkçeyi okuyup yazmanın yetersizliğinden ve zorluğundan, hem de Farsça kelimeler, terkipler, deyimler ve terimler dolayısıdır.

Latin alfabesine geçmeyi savunanlar, hali hazırdaki okuma ve yazma karmaşasının giderilmesini, okuma yazma oranının artmasını ve batıya olan yönelişin hızlandığını dile getirerek aynı zamanda baskı ve haberleşmenin de kolaylaşacağı görüşündedirler.

Cumhuriyet döneminde Latin harflerini savunanlar arasında Hüseyin Cahit (Yalçın), Falih Rıfkı (Atay), Yunus Nadi (Abalıoğlu), Mahmut Esat (Bozkurt), Ahmet Cevat (Emre), Kılıçzade Hakkı, Yakup Kadri (Karaosmanoğlu), Celal Nuri (İleri), Şükrü (Saraçoğlu) ve Hüseyin Suphi (Tanrıöver) bulunmaktadır.

2. HARF İNKİLÂBI

Alfabe tartışmalarının gazete sütunlarından meclise taşındığı Cumhuriyet Dönemi'nde tepkisinin ne olacağı merakla beklenen Mustafa Kemal, koşulların olgunlaşmasını beklemiştir (Sadoğlu, 2003, 224). Alfabe değişikliğinin köklü bir gelenek ve yerleşmiş alışkanlıklarla çatışan, dolayısıyla doğurabileceği tepkiler nedeniyle ihtiyatlı olmayı gerektiren bir inkılâp olduğu düşünülecek olursa Mustafa Kemal'in zamanlamasının manidar olduğu gözlemlenebilir. Hilafet kaldırılmış, Şeyh Sait isyanı bastırılmış, kıyafet inkılâbı yapılmış, tekke ve zaviyeler kapatılmış, medeni kanun kabul edilmişti. Yeni Türk Devleti laik, milli ve çağdaş bir yönde önemli adımlar atarak ilerliyordu. Meclisteki tartışmalar; siyasi, kültürel ve toplumsal alanda yapılan inkılâplar gibi Latin alfabesine geçişin ilk aşamasını oluşturmuştur. Nihayet 20 Mayıs 1928'de mecliste uluslararası sayıların kabulünün görüşüldüğü ortamda Milli Eğitim Bakanlığında kurulan geçici bir komisyon, yeni

alfabe konusunu ele almış ve yeni bir alfabe hazırlama çalışmalarına başlamıştır (Maarif Vekâlet Mecmuası, 1929, 20).

2.1. Dil Encümeninin Çalışmaları

Alfabe değişikliği ile ilgili olarak yaşanan olumlu gelişmeler üzerine 23 Mayıs 1928 tarihindeki Bakanlar Kurulu toplantısında Latin Harflerinin dilimize uygunluğunu araştırmak üzere resmi adı “Dil Heyeti” olan ancak basında “Dil Encümeni” olarak yer alan bir heyet kurulmuştur (Özgürel, 1989, 67). Dil Encümeni, 26 Haziran 1928’de Mustafa Kemal başkanlığında ilk toplantısını gerçekleştirmiştir (Özer, 1992, 20). Dil Encümeni, Fransız, Alman, İngiliz, İtalyan, Macar gibi yaklaşık yirmi ulusun alfabesini karşılaştırmalı olarak incelemiştir.

Dil Encümeni 14 kişilik ekibiyle Ankara’daki çalışmalarını sürdürürken Mustafa Kemal Atatürk’te İstanbul’da Dolmabahçe Sarayı’nda alfabe üzerindeki çalışmalarına devam etmiştir. 10 Temmuz’da Milli Eğitim Bakanı Mustafa Necati Bey İstanbul’a gelerek Atatürk’ün çalışmalarına katılmıştır (Ünat, 1953, 371). Daha sonra Dil Encümeni de İstanbul’a gelerek çalışmalarına burada devam etmiştir.

Dil Encümeni, İstanbul’da Dolmabahçe Sarayı’nda yapılan çalışmalar sonucunda iki rapor hazırlamıştır. Bunlardan birincisi İbrahim Grandi’nin yazdığı Alfabe Raporu diğeri de Ahmet Cevat (Emre)’nin yazdığı Gramer raporudur. Alfabe Raporu’nda tespit edilen yeni alfabenin özellikleri, dilimizin bünyesine uygunluk, ses öğeleri arasında karışıklığa yer bırakmama, diğer seslerle olan benzerliği koruma; ulusal olma, okuma ve yazma konusunda sade, açık ve kolay olma; klişe halinde olmama; yazımda benzeşime yer vermeme, güzel olma gibi özelliklerdir (Öztürk, Harf Devrimi ve Sonuçları, 1998, 15).

Dil Encümeni üyeleri yalnız heyet çalışmalarına katılmakla kalmamışlar aynı zamanda gazetelerde makaleler ve fıkralar ele alarak Latin alfabesi konusunda halkı bilgilendirmeye çalışmışlardır.

Alfabenin uygulamaya geçiş zamanı, süresi ile ilgili bir plan program ve ortak düşünce başlangıçta yoktu. Heyet içinde beş ile on beş yıllık bir süre öngörülmüştür. Latin alfabesinin Türkiye’de eğitimde, toplumsal hayatta ve bilimsel çalışmalarda tam manasıyla yerleşmesi için iki kuşak, yani yetmiş yıl gibi çok uzun bir zaman geçmesi gerekir diyenlere bile rastlanmıştır. Bir geçiş dönemi tanınmadan yeni yazıya geçilebileceğini, Türk ya da yabancı hiç kimse düşünmemiştir. Dil Heyeti’nin en devrimci üyeleri bile en az beş yıllık bir zamana ihtiyaç olduğunu savunmuştur. Falih Rıfkı (Atay), yeni alfabeğe geçiş dönemi ile ilgili olarak Mustafa Kemal’e encümenin düşüncelerini iletmiştir. Encümen, beş ile on beş yıllık bir geçiş dönemi düşünmekle beraber, ilkokullarda ilk yıllarda iki alfabenin birlikte okutulması ve gazetelerin yarım sütundan başlayarak yavaş yavaş bütün metinlerin yeni yazıya çevrilmesi düşüncesindeydi. Büyük bir inkılâpçı olan Mustafa Kemal, bu iş “Ya üç ayda olur ya da hiçbir zaman” (Atay, 1953, 719) diyerek geçiş sürecini reddetmiştir. Mustafa Kemal, eğer teklif edilen geçiş süreci uygulamalarını kabul etse idi, bu inkılâp gerçekleşmezdi, Mustafa Kemal’in bu konuda net ve açık bir tavır takınması başarıyı beraberinde getirmiştir.

2.2. Harf İnkılâbının Duyurulması

Dil Encümeni raporundan sonra basında yeni alfabeği ve yeni yazıyı anlatan bir dizi yazılar yayımlandı. Zamanının geldiğini gören Mustafa Kemal, 8/9 Ağustos 1928 gecesı, CHP’nin İstanbul’da Gülhane (Sarayburnu) parkında düzenlediğı halka açık eğlence de Harf Devrimini müjdeleyen bir konuşma yapmış ve bu konuşmasında yeni Türk harflerini müjdelemiştir. Mustafa Kemal’in burada yaptığı konuşma harf inkılâbını başlatmıştır denilebilir. Mustafa Kemal’in konuşması ve yeni harfler, halkın bir kesimi tarafından büyük bir coşkuyla karşılanırken bir kesimi tarafından öfkeyle karşılanmıştır.

Mustafa Kemal’in söylevinden sonra alfabe seferberliği ilan edilmiş ve Dolmabahçe Sarayı’nda 11 Ağustos 1928 günü ilk uygulama dersi yapılmıştır. Devlet büyüklerinin katıldığı bu dersten sonra dil uzmanı İbrahim Necmi (Dilmen) tarafından iki ders (konferans) daha verilmiştir.

Mustafa Kemal'in katıldığı bu tartışmalı konferanslara aydınların, yazarların, üniversite öğretim üyelerinin, ordu erkânının çoğu katılmıştır ve Türk alfabesi bütün katılanlara anlatılıp benimsetilmeye çalışılmıştır. Tartışmalardan sonra söz alan Başbakan İsmet (İnönü), kabul edilen harflerin Türk dilinin yapısına uygun bir Türk alfabesi olduğunu vurgulamıştır (Özgürel, Atatürk ve Eğitim Kavramı, 1989, 68).

Mustafa Kemal'in harf inkılâbı konusunda gösterdiği yoğun çalışma herkesin takdirini toplamış aynı zamanda herkese büyük sorumluluk yüklemiştir. Mustafa Kemal, yeni harfleri konuşmalar yaparak halka hızla öğretmek gerektiğini vurgulamış ve harf inkılâbı yasa haline getirilmeden önce, harf inkılâbını halka anlatmak ve halkın desteğini almak için yurt gezilerine çıkmıştır. Mustafa Kemal Başöğretmen olarak, Trakya, Karadeniz, Orta Anadolu bölgelerinde geziye çıkarak salonlarda ve açık alanlarda halka ders vermiştir (Ergün, 1982, 95-98). Mustafa Kemal, yeni harflere olan ilgiyi çoğu yerde görmüş, Ankara'ya döndüğünde Türk milletine teşekkür etmiştir (Turhan, 1981, 1).

2.3. Yeni Türk Alfabesinin Kabul Edilmesi

31 Ekim 1928'de toplanan Cumhuriyet Halk Fırkası gurubu, Meclis'te yeni Türk harflerinin görüşülmesi ve sonuca bağlanmasını 1 Kasım 1928 günü olarak kabul etmiştir. Bu tarihte meclise gelen Mustafa Kemal, yaptığı konuşmada:

“Aziz Arkadaşlarım; her şeyden önce her inkişafın yapı taşı olan meseleye temas etmek isterim. Her vasıttan evvel Büyük Türk Milletine onun bütün emeklerini kısır yapan çorak yol haricinde kolay bir okuma yazma anahtarı vermek lazımdır. Büyük Türk Milleti cehaletten az emekle kısa yoldan ancak kendi güzel ve asil diline uyan böyle bir vasıta ile sıyrılabilir. Bu okuma yazma anahtarı ancak Latin esasından alınan Türk alfabesidir...”² demiştir.

Meclisteki konuşmalardan sonra TBMM'ye sunulan Türk Harflerinin Kabulü ve Tatbiki hakkındaki 1353 sayılı kanun kabul edilmiştir. 11 maddelik kanun tasarısı 3 Kasım 1928'de Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

On bir maddeden oluşan yeni Türk harflerinin kabulü ve uygulanmasına ilişkin yasada özetle su hükümler yer almıştır: Türkçeyi yazmak için kullanılan Arap harflerinin yerine Latin esasından alınan ve merbut (ilişik) cetvelde şekilleri gösterilen (Öztürk, 1995, 118) harfler (Türk harfleri) kabul edilmiştir; Arap harflerinin son kullanım tarihleri Devlet dairelerinde 1 Ocak 1929'a; ticaret defterleri, mahkeme ilamları ve dilekçeler 1 Haziran 1929'a; basılı evrak ve tutanaklar için ise 1 Haziran 1932'ye kadar, aşamalı bir geçiş süresi saptanmıştır; Bütün Türkçe öğretim yapan okullarda Türk harfleri kullanılıp; Arap harfleri ile basılmış kitaplarla öğretim yasaklanmıştır; Bu yasa yayımlandığı tarihten (3 Kasım 1928) geçerlidir ve yasa hükümlerini uygulamakla “Bakanlar Kurulu” görevlidir (Yalçın, Gönülal, 1984, 157-159).

Kanunun gerekçesinde ise; “Arap harfleriyle okuma yazmanın mümkün olmaması, Türk matbaacılığını ve telgrafcılığını ilerlemekten alıkoyması, milli lisanımızın bünyesine uymaması belirtildikten sonra okuma yazmanın kolaylıkla halk kitlelerine yayılmasını ve lisanımızın geleceği için yeni Türk harflerinin kabulü zorunlu görülmüştür.”³ denilmektedir.

Ayrıca 1353 numaralı Türk harflerinin kabul ve uygulanmasına ilişkin kanuna karşı hareket edenler Türk Ceza Kanununun 526. maddesine göre devlet emirlerine itaatsizlikten yargılanacaklardı.

Türk Devrimi'nin belirgin özelliklerinden biri olarak görülen alfabe değişikliği; birçok sıkıntıya rağmen Mustafa Kemal tarafından gerçekleştirilmiştir. Harf Devrimi'nin büyük bir kültürel değişime dönüşmesi; Atatürk'ün devrim stratejisinin bir başarısı ve sonucudur. Harf Devrimi'nden sonra başlatılan yaygın eğitim-öğretim faaliyetleri ve Tahrir-i Sükûn Kanunu'nun sağladığı “huzur ortamı” yeni harflerin bir kültür karmaşasına yol açmadan benimsenmesini sağlamıştır (Avcı, 2000,

² TBMM Zabıt Ceridesi, c.5, Birinci İnikat, 1.11.1928, s.4.

³ TBMM Zabıt Ceridesi, c.5, Birinci İnikat, 1.11.1928, s.13.

117). Harf Devrimi'nden sonra kurulan eğitim kurumları ve eğitimde meydana gelen gelişmeler ise bu girişimin geniş kapsamlı bir kültür inkılâbının hazırlayıcısı olduğunu kanıtlamıştır. Yeni Türk alfabesini öğretmek ve okur-yazar oranını arttırmak amacıyla "Millet Mektepleri" açılmıştır.

2.4. Millet Mektepleri

Cumhuriyet'in ilan edilmesiyle beraber ülkemizdeki okuma-yazma bilmeyen büyük bir kitleye nasıl eğitim verileceği (Sakaoğlu, 1992, 46), en azından nasıl okuma öğretiliceği sorunu gündeme gelmiştir (Ergün, 1982, 100-101). Mustafa Kemal, yaptığı konuşmalarda her fırsatta okuma-yazma sorununa değinmiş ve ülkedeki her bireyin en azından okuma-yazma bilmesi gerektiği üzerinde durmuştur. Teklif edilen önerilerin başında halk mektepleri ve halk dershanelerinin kurulması gelmiştir. Mustafa Necati Bey'in Maarif Vekilliği döneminde Bakanlıkta halk eğitimi birimi kurulmuştur. Ayrıca halk dershaneleri kurma çabaları 1927'de ilk ürünlerini vermiş ve ilk halk dershanesi 1927'de kurulmuştur. Harf inkılâbından sonra bu dershanelerin Millet Mektepleri adı altında kurumlaşması ve görevinin ve amacının öncelikle yeni harfleri öğretmek olması kararlaştırılmıştır (Özadaşık, 1999, 243). Türk harfleri yasasının yürürlüğe girişinden sonra, 7 Kasım 1928'de İsmet İnönü TBMM'de yaptığı bir konuşmada yeni yazının geniş halk kitlelerine yayılması için Millet Mekteplerinin açılacağını duyurmuştur.

Bakanlar Kurulu, 11 Kasım 1928 günü "Millet Mektepleri Teşkilatı Talimatnamesi"ni onaylamış 24 Kasım'da yönetmelik Resmi Gazete'de yayınlanıp yürürlüğe girmiştir.⁴

Mustafa Kemal'in başkanlığında kadın erkek bütün Türk vatandaşlarının üyesi olduğu bir teşkilat kuruluyordu. Teşkilat illerde Maarif müdürlüklerine, ilçelerde kaymakamlara, nahiyelerde nahiyeye müdürlüklerine, köylerde ise köy ihtiyar heyetlerine bağlı olarak çalışacaktı. Bu hiyerarşi içinde Millet Mekteplerinin işleyişinden en üst düzeyde sorumlu olan Maarif Vekili, üç ayda bir teşkilatın genel başkanı olan Cumhurbaşkanı'na bir rapor sunmak zorundaydı. İl, ilçe, nahiyeye ve köy düzeyinde sorumlu olanlar ise genel olarak Millet Mektepleri'nin rutin çalışmalarını yürütmekle görevliydi. Buna göre ilk başta tüm ilkokulların bu okullar yeterli gelmezse cami, hükümet salonu, kulüp ve kahvehanelerin- dersane olarak kullanılması sağlanabilirdi (Sadoğlu, 2003, 229).

Millet Mektepleri Talimatnamesi yaşları 16-40 arasında değişen ve yeni harflerle okuma-yazma bilmeyen tüm yurttaşların zorunlu eğitimini öngörüyordu (İlgürel, 1981, 30). Ancak bu kursların süresi ve yöntemi kişinin önceki eğitim seviyesine göre farklılaşıyordu. Bu süre yaş ayrımı yapılmaksızın A kategorisi okullarda hiç okuma-yazma bilmeyenler için dört ay, B kategorisi okullarda daha önce Arap harfleriyle okuma-yazma bilenler için iki aydı. Okuma-yazma bildiğini bildiren vatandaşlar en yakın Millet Mektebi'nde sınava alınacak, başarılı olanlar bu zorunlu eğitimden muaf tutulacaklardı. Ayrıca yeni harflerle eğitim vermeye ehliyetli aile reisleri, kendi ailelerine okuma-yazma öğretmeyi taahhüt ettikleri takdirde bunları Millet Mekteplerine göndermeyebileceklerdi.⁵

Halkın yeni yazıya ilgisini çekmek, okuma-yazmanın faydalarını anlatmak için tanıtım örgütü de kurulmuştur. Sinema ve tiyatrolarda okuma-yazmanın faydalarına yönelik oyunlar tertip etmek, kahvehane, gazino gibi yerlerde konferanslar vermek; kasaba ve köylerde panayır, pazar, güreş, koşu ve sergi gibi halk kitlelerinin toplandığı yerlerde eğlenceler düzenlemek ve konferans vermek tanıtım çalışmalarından bazılarıydı. Ayrıca, halkın Millet Mektepleri'ne devam etmesini sağlamak için basın ve yayın organlarının da desteği sağlanmıştı (Öztürk, 2001, 184).

Harf İnkılâbının ilk amacı halkın eğitimi, yani yaygın eğitim olmuştur. Bu amaca en kısa zamanda, en köklü çözümlerle ulaşmak için, Mustafa Kemal'in başkanlığında ve Maarif Vekili Mustafa Necati'nin büyük desteği ile Yeni Türk harflerinin, kısa bir zamanda ve kolay bir şekilde halka öğretilmesi amacı ile Millet Mektepleri açılmıştır. Millet Mektepleri başlangıçta Harf İnkılâbı'nın coşkusu ile halka okuma-yazmayı amaçlayan bir örgüt olarak ortaya çıkmış, daha sonra millete sosyal

⁴ Resmi Gazete, S.1048, 24.11.1928.

⁵ Cumhuriyet, "1 Kanusani Her Yerde Maarif Bayramı Yapılacak", 25 Kânunuevvel 1928.

hayatla, yeni yönetim biçimiyle ilgili bilgilerin yanı sıra iş hayatında, aile hayatında ve diğer insanlarla iletişimde kullanacakları pratik ve teorik bilgiler kazandırmıştır.

Harf inkılâbının uygulanması yeni yazının tanıtılması, öğretilmesi ve yaygınlaştırılması bakımından Millet Mektepleri oldukça etkili olmuştur. Beş yılsonunda okur-yazar oranı % 19,9'a yükselmiştir. Millet Mektepleri ile kitle eğitime geçiş sağlanmış ve eğitim ülkenin en ücra köşelerine kadar götürülerek, eğitimde fırsat eşitliği uygulanmaya çalışılmıştır.

SONUÇ

Tarih boyunca dünyanın değişik coğrafyalarına göç eden ve yerleşen Türkler, pek çok kültürle etkileşim içerisinde olmuş ve kültürel etkileşim neticesinde birçok alfabe kullanmışlardır. Türkler, İslamiyet'in kabulünden sonra ise Türk diline pek uygun olmayan Arap alfabesini kullanmaya başlamışlardır. Asırlar boyunca Türkler tarafından kullanılan Arap alfabesinde sesli harflerin olmaması, harflerin kelime başında, ortasında ve sonunda oluşuna göre hem ses değerlerinin hem de yazılışının değişmesi, imlâ sisteminin Türk diline uymayı, matbaacılık açısından elverişli olmama gibi nedenlerle eğitim ve öğretim toplumun her kesimine yaygınlaştırılamamıştır.

Arap harflerinin neden olduğu sıkıntı Tanzimat döneminde aydınlar tarafından tartışılmaya başlanmıştı. Alfabe tartışmaları Meşrutiyet döneminde de devam etmiş, ancak bu tartışmalar gerek Osmanlı yönetiminin bu konuda gerekli duyarlılığı göstermemesi gerekse alfabe ile ilgili sıkıntıların Arap harflerinin ıslahı ile giderilebileceği düşüncesi nedeniyle alfabe değişikliği gerçekleşmemiştir. Cumhuriyet döneminde alfabe tartışmaları yeni bir boyut kazanmış ve sorunun Latin alfabesi ile çözülebileceğini düşünenlerin sayısı artmıştır.

Milli eğitim ve kültür hareketlerinin bir toplumun en önemli değerleri arasında yer aldığı çok iyi bilen Mustafa Kemal Atatürk, Türkiye'de eğitimin yaygınlaştırılmasının ve okur-yazarlığın artırılabilmesinin Latin kökenli Türk alfabesi ile mümkün olabileceğini belirtmiştir. Alfabe değişikliğinin toplumların hayatında pek kolay olmayan ve sık rastlanmayan bir olay olduğunu çok iyi bilen Mustafa Kemal Atatürk, harf inkılâbı için uygun zamanı beklemiş, yaptığı inkılâplarla da harf inkılâbına zemin hazırlamıştır. Mustafa Kemal Atatürk, çağdaş eğitimi uygar bir millet olma yolunda önem teşkil eden faktörlerden biri olarak görmüş, Milli Mücadelede elde edilen bağımsızlığın eğitim ile pekiştirilmesini sağlamak istemiştir.

Türk milletine kendi diline uygun bir okuma-yazma sunmak için 1 Kasım 1928'de "Yeni Türk Harfleri Kanunu" kabul edilmiştir. Harf İnkılâbının ilk amacı halkın eğitimi olmuştur. Bu amaca en kısa zamanda ve kalıcı çözümlerle ulaşmak için Mustafa Kemal Atatürk başkanlığında Millet Mektepleri açılmıştır. Harf inkılâbının uygulanmasında, yeni yazının tanıtılması, öğretilmesi ve yaygınlaştırılması bakımından Millet Mektepleri oldukça etkili olmuştur.

Harf inkılâbı milleti cehaletten kurtarma, toplumu kısa sürede okuryazar hale getirme, Türk dilini yabancı dillerin etkilerinden kurtarma, kendi benliğine kavuşturma, eğitim ve öğretimdeki sorunları çözme ve Türk toplumunun batı uygarlığına yönelmesi ve çağdaşlaşması amacını taşımıştır. Yeni Türk Devleti'nin batı uygarlığına yönelmesi, çağdaşlaşma hareketlerinin genişleyip halka yayılması ve dünyaca tanınmasında Harf İnkılâbının vazgeçilmez bir yeri olmuştur.

Bir kültür devrimi olan harf inkılâbı, Türk Tarih Kurumu, Türk Dil kurumu ve Halkevleri gibi kültür kurumlarının oluşmasında etkili olmuş ve geriye dönüşü olanaksız biçimde kültür yaşamımızdaki yerini almıştır.

KAYNAKÇA

Akalın, Ş. H. (2002). Cumhuriyet Döneminde Türkçe. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

Akdemir, A. U. (2005). Mahalli İdareler. Ankara: Seçkin Yayınevi.

Atay, F. R. (1953). Yeni Yazı. Ankara.

Avcı, C. (2000). III. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisinin Yapısı ve Faaliyetleri(1927-1931). Ankara.

Bulaç, S. (1981). Osmanlı Devrinde Alfabe Tartışmaları. Ankara.

- Türkiye Zabıt Ceridesi(1928).
- Ergün, M. (1982). Atatürk Devri Türk Eğitimi. Ankara.
- Ertem, R. (1991). Elifbe'den Alfabe'ye Türkiye'de Harf ve Yazı Meselesi. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Galanti, A. (1996). Arabi Harfleri Terakkimize Mani Değildir. İstanbul: Bedir Yayınevi.
- Gökalp, Z. (1952). Türkçülüğün Esasları. İstanbul.
- Gülmez, N. (2006). Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Harfler Üzerine Tartışmalar. İstanbul: Alfa Aktüel Yayınları.
- İlgürel, M. (1981). Millet Mektepleri Doğumunun 100. Yılında Atatürk'e Armağan. İstanbul.
- Kansu, M. M. (1966). Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber. Ankara.
- Korkmaz, Z. (2004). Atatürkçü Düşüncede Türk Dilinin Yeri. Ankara.
- Maarif Vekili Mecmuası. (1929). İstanbul: Devlet Matbaası.
- Merdivenci, A. (1980). Türk Yazı Devrimi ve Yurt Dışındaki Türklere Yansıması. İstanbul.
- Özadaşık, M. (1999). Cumhuriyet Dönemi Yeni Bir Nesil Yetiştirme Çabaları(1923-1950). Konya.
- Özer, E. N. (1992). Yazı Devrimi Sonrası Türk Basımında Yazım Sorunu. İstanbul.
- Özgürel, N. (1989). Atatürk ve Eğitim Kavramı. İstanbul.
- Öztürk, İ. (1995). Türk Parlamento Tarihi: Tbm III. Dönem (1927-1931). Ankara.
- Öztürk, İ. (1998). Harf Devrimi ve Sonuçları. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınlar.
- Öztürk, İ. (2001). Millet Mekteplerinde Yurttaşlık Eğitimi: Öğretim Programı ve Ders Kitapları. İstanbul.
- Sadoğlu, H. (2003). Türkiye'de Ulusçuluk ve Dil Politikaları. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Sakaoğlu, N. (1992). Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Turan, S. (1990). Türk Kültür Tarihi. İstanbul.
- Turhan, O. (1981). Yeni Türk Harflerine Geçişte Atatürk. İstanbul.
- Ünat, F. R. (1953). Latin Alfabesinden Türk Alfabesine. Ankara.
- Yalçın, B. S. (1984). Atatürk İnkılabı. Ankara.